

Nr 2.

Ankom till riksdagens kansli den 16 februari 1917 kl. 2 e. m.

Andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande nr 2, angående herr Ingvarsons m. fl. motion, nr 264, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående skydd för jordägare eller brukare av jord mot oförskylld förlust på grund av älvarnes bortförande av värdefull jord.

I en inom andra kammaren väckt och till dess fjärde tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 264, har herr Ingvarson m. fl. hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, det Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning, samt för riksdagen framlägga förslag till åtgärder, varigenom jordägarna eller jordens brukare skyddas mot oförskylld förlust på grund av älvarnes bortförande av värdefull jord.

Till stöd för denna hemställan hava motionärerna anfört följande.

Sedan länge torde det i de flesta moderna länder ingå i det allmänna rättsmedvetandet, liksom i gällande lagstiftning, att då den enskilde lider intrång i sin verksamhet eller vållas förlust, vare sig på grund av det allmännas eller enskildas åtgärder, skall han beredas ersättning därför. Även i svensk lagstiftning är denna, under nuvarande egendomsförhållanden fullt riktiga princip genomförd. Områden finnas dock där bestämmelser i detta avseende saknas, varigenom betydande förluster för enskilda uppstå.

Motionen.

Ett sådant område av verkligt beaktansvärd natur ha vi i den jordminskning, för vilken i främsta rummet en stor del av våra norrländska jordbrukare utsätts genom de stora älvarnes undermineringsarbete. De

höga nipstränderna undergrävas mer och mer, framförallt av de starka vårfloderna, och så en dag rasar en remsa på många meters bredd ned och bortföres av älven. Då man tar hänsyn till att i Norrland ofta den bördigaste och bäst odlade jorden är belägen i älvdalarne, och att årligen många hektar jord bortföres på detta sätt, inses lätt att härigenom uppstår icke blott betydande förluster för de enskilda personer, som drabbas därav, utan jämväl en ur nationalekonomisk synpunkt beklaglig minskning av den odlade jorden. Samhället och de enskilda jordägarna ha sålunda ett gemensamt intresse av att någonting göres för att råda bot.

Älvarne äro som bekant allmänna trafikleder, vilka i denna egenskap tjäna allmänhetens och samhällets intressen. På stora sträckor äro de segelbara och förmedla därigenom en livlig trafik, samt möjliggöra en kraftig och vitt utbredd industri. Utan älvarne skulle vår trävaruindustri vara av ringa betydelse, men tack vare de kommunikationsmöjligheter de erbjuda har trävaru- och cellulosaindustrien kunnat tränga långt in i landet och förädla sina råvaror utan alltför höga transportkostnader för dessa. Men även där älvarne icke längre äro farbara för större fartyg göra de alltjämt industrien stora tjänster i sin egenskap av flottleder, utan vilka större delen av våra skogar knappast skulle kunna ekonomiskt utnyttjas.

Det är utan vidare klart att sjöfarten och flottningen i älvarne åtminstone i viss mån bidrar att öka den sugning i vattnet, varigenom stränderna undermineras, och bondens jord försvinner. Det skulle under sådana omständigheter kunna ifrågasättas, om icke fartygens ägare samt industriföretagen, vilka använda älvarne för flottning, borde vara ersättningspliktiga för den bortförda jorden. Men då det torde bli ganska svårt att avgöra, i vilken utsträckning trafiken och flottningen på älvarne ökar deras egen undermineringsförmåga, och då denna obestriddigen redan i och för sig är mer än tillräcklig att kunna bortföra massor av jord, anse vi att det här är det allmännas plikt att träda hjälpande till. Undantag finnas naturligtvis, där det kan påvisas, att flottnings- eller fartygstrafiken direkt framkallat undermineringar, men i dylika fall torde gällande lagstiftning, åtminstone i viss mån, tillgodose jordägarens rätt.

Om det sålunda enligt vår mening är samhällets plikt att, då icke särskilda omständigheter föreligga som peka i annan riktning, hålla de enskilda jordägarna skadeslösa för sålunda lidna förluster, så återstår frågan, huru detta skall ske. Bäst och även ur samhällets synpunkt mest önskvärt vore ju att söka genom någon slags strandskoning eller dylikt förhindra en fortsatt underminering av stränderna. Sägverksbolagen ha

på vissa sträckor av flottlederna anordnat dylikt strandskydd, varigenom all underminering förhindras. Men fast det för dem oftast rör sig om relativt korta sträckor, bli dock anläggnings- och underhållskostnaderna för dylikt skydd ganska avsevärda. För enskilda jordägare äro dylika åtgärder otänkbara ur kostnadssynpunkt, och även för samhället torde de, på grund av älvarnes mångfald och längd, bli oöverkomliga. Uteslutet är dock ej att samhället på vissa kortare, särskilt svårt utsatta sträckor, skulle kunna anordna dylikt skydd, en sak som en blivande utredning givetvis bör beakta. I många fall kan därigenom en direkt besparing uppstå, särskilt då allmänna landsvägen, som mångenstädes sker, går fram på höjdslutningen vid stranden och, i händelse den rasar i älven, icke blott för lång tid förhindrar trafiken, utan jämväl drar synnerligen stora kostnader, när den sedan skall byggas upp över den stundom ganska höga bergåsen bakom. I sådana fall är naturligtvis samhällsintresset så påtagligt, att man är benägen att uttala sin förvåning över att inga åtgärder redan vidtagits.

I de fall återigen, då skyddsanordningar av ekonomiska eller andra skäl icke lämpligen kunna anordnas, torde ingen annan utväg återstå än att samhället bereder den enskilda jordägaren ersättning för genom älvarnes underminering vållad förlust. Att dylik ersättning icke skall utgå till personer eller företag, som själva i större utsträckning begagna älvarne som trafikled för fartyg eller flottning, och därigenom bidra till undermineringen, finna vi alldeles självklart. Det är däremot jordbrukarne, vilka leva av sin jord, som måste anses berättigade till ersättning för de förluster de oförskyllt lida.

Det är oss naturligtvis icke möjligt att vare sig exakt ange omfattningen av dessa årliga förluster eller sättet för att bäst förhindra eller gottgöra desamma. Men vi ha velat bringa under statsmakternas prövning ett obestridligt missförhållande, som vållar skada både för samhället och för enskilda, och särskilt för vissa av de senare stundom kan bli ruinerande, varpå under tidernas lopp finnas tillräckligt många exempel. Och då missförhållandet är av den natur, att de enskilda personer, som beröras därav, varken kunna förebygga det eller på annat verksamt sätt skydda sig däremot, återstår intet annat än att påkalla statens ingripande, då det vore orimligt att vilja betunga vissa förut hårt belastade kommuner och landsting därmed, och det dessutom här rör sig om allmänna kommunikationsleder, till gagn för landet i sin helhet.

*Utskottets
yttrande.*

Det torde såsom motionärerna framhållit, vara obestridligt, att årligen en mängd jord bortföres av älvarna, särskilt i Norrland. Och det är även enligt utskottets mening uppenbart, att därvid enskilda jordägare tillfogas någon förlust, om än denna knappast kan vara så betydande, som motionärerna velat göra gällande. Nationalekonomiskt sett torde förlusten ej vara avsevärd, då det ju är ett känt förhållande, att en del av den jord, som bortföres från ett ställe vid älvstranden, sedermera avlagras på ett annat ställe längre ned, varför älvarna sålunda ej blott förstöra utan även uppbygga.

Den bortföring av jord, som direkt förorsakas av trafiken och flottningen på älvarna torde, enligt vad utskottet inhämtat, vara av fullständigt underordnad betydelse i jämförelse med den, som beror på själva älvens underminerande arbete. Där sådan ändock förekommer, torde redan gällande lagstiftning erbjuda möjligheter till vidtagande av förekommande åtgärder. Särskilt i samband med flottningen torde strandägarna kunna fullt effektivt övervaka, att deras intressen bliva tillgodosedda genom anordnande av strandskoningar eller dylikt på utsatta punkter.

Där bortföring av jord åter äger rum till följd av älvarnas naturliga skärning mot stränderna, torde det i regel vara fullkomligt uteslutet att vidtaga förebyggande åtgärder genom strandskoningar, riskistor eller dylikt. Anordnandet av sådana skulle nämligen helt säkert, även om de blott komme till utförande på de mest utsatta punkterna av älvarna, draga så avsevärda kostnader, att dessa mångfaldigt överstege värdet av den jord, som i annat fall komme att bortföras.

Motionärerna synas emellertid icke lägga huvudvikten vid de förebyggande åtgärderna, utan vid den ersättning, som staten enligt deras mening bör lämna jordägarna, som oförskyllt fått en del av sin jord bortförd. Härtill vill utskottet först anmärka, att dylik ersättning för värdeminskning ifråga om enskild egendom till följd av rena naturförhållandens inverkan, förvisso skulle leda till konsekvenser, vilka riksdagen bör noggrant överväga, om den är beredd att taga. Därjämte och framförallt vill dock utskottet som sin mening uttala, att det väl kan tänkas sådana exceptionella fall av värdeminskning ifråga om enskild egendom till följd av exempelvis en naturkatastrof, att ett ingripande från det allmännas sida till skadornas ersättande kan vara motiverat. Men ett dylikt ingripande bör då ske från fall till fall, och någon generell ersättningsrätt torde icke böra erkännas.

Utskottet vill också framhålla, att, om det av motionärerna föreslagna

ersättningsförfarandet skulle bliva tillämpat, skulle därför årligen erfordras syneförrättningar och värderingar av de påstådda skadorna i en sådan omfattning, att det måhända ej vore uteslutet, att kostnaderna för dylika förrättningar komme att uppgå till nära nog lika högt belopp, som värdet av den bortförda jorden. Dessutom torde, enligt utskottets mening, de regleringar av älvarna, som för närvarande pågå i samband med strävandena att utnyttja vattenkraften för industriella ändamål, komma att avsevärt minska den jordbortföring, som hittills ägt rum, varför man sålunda torde kunna förvänta, att de av motionärerna framhållna skadorna för framtiden skola bliva betydligt mindre kännbara för jordägarna än de förut varit.

På grund av vad sålunda anförts, kan utskottet, ehuru det livligt behjärtat motionärernas synpunkter, icke finna annat än att en riksdagskrivelse i förevarande ämne, åtminstone för närvarande, ej är påkallad.

Utskottet får sålunda hemställa,

att herr Ingvarsons m. fl. förevarande motion, nr 264, icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Stockholm den 16 februari 1917.

På utskottets vägnar:

W. BÄCKSTRÖM.

I förevarande ärendes slutbehandling hava inom utskottet deltagit: herrar *Bäckström*, *Leksell*,¹⁾ *Johanson* i Huskvarna,¹⁾ *Flognfält*, *Norman*, *Johansson* i Kullerstad, *Magnusson* i Skövde, *Rydén* i Klosterbergane, *Lovén* och *Bolander*.

¹⁾ Ej närvarande vid utlåtandets justering.